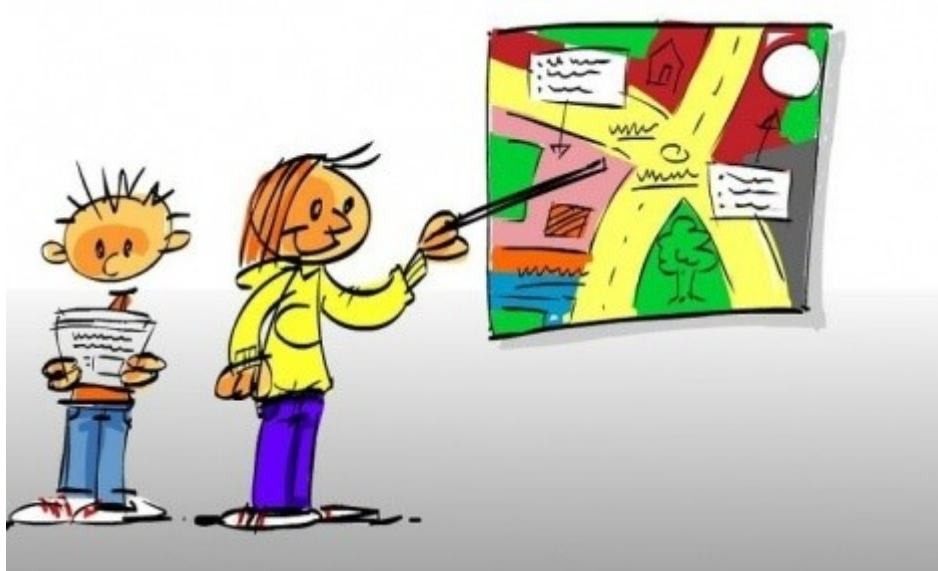

Zelfevaluatie van mondelinge en schriftelijke taaltaken in het basisonderwijs

Handreiking voor leerkrachten

Zomer 2019

Anke Herder en Maaïke Pulles

Colofon

© Anke Herder en Maaïke Pulles. Lectoraat Taalgebruik en Leren (nu: Lectoraat Meertaligheid en Geletterdheid), NHL Stenden Hogeschool, Leeuwarden.
Zomer 2019

Met dank aan: Margo Galama, Klarinske de Roos en Janke Singelsma

Voor meer informatie: <https://interactieindeklas.com/>
anke.herder@nhlstenden.com of maaike.pulles@nhlstenden.com

Inhoud

1	Toelichting op het materiaal.....	3
1.1	Ontstaansgeschiedenis.....	3
1.2	Aard van het zelfevaluatie-instrumentarium	4
1.3	Overzicht instrumenten.....	5
1.4	Plaats in het onderwijsprogramma	6
2	Werkwijze.....	7
2.1	Introductie.....	7
2.2	Suggesties voor gebruik.....	7
2.3	Het invullen van het instrument	9
3	Instructiemateriaal	11
3.1	Oefenen met een instructie (schrijftaak)	11
3.2	Oefenen met een ZE-formulier voor mondelinge taken	14
4	Bronnen	16
5	Bijlagen	17
5.1	Zelfevaluatieformulier Instructie schrijven	18
5.2	Vier voorbeeldteksten instructie.....	21

1. Toelichting op het materiaal

Wanneer leerlingen zelf meer verantwoordelijkheid krijgen over de evaluatie van eigen prestaties en over het formuleren van leerdoelen, zal hun eigenaarschap over het eigen leerproces vergroot worden. Dit is belangrijk, omdat eigenaarschap de motivatie en betrokkenheid vergroot, de basis vormt voor zelfsturing en bovendien gevoelens van zelfvertrouwen kan bevorderen (Kirschner 2017). Het geven van meer autonomie aan leerlingen kan ervoor zorgen dat leerlingen een minder passieve rol hebben, wat vaak nog het geval is in situaties waarbij de leerkracht en de methode bepalen wat de leerdoelen zijn en hoe een leerling hier aan gaat werken (Lieskamp 2017). De zelfevaluatie-instrumenten van het Lectoraat Taalgebruik en Leren (NHL Stenden Hogeschool) geven leerlingen handvatten om eigenaar te worden van hun eigen taalleerproces op het gebied van schrijven, mondeling presenteren en gesprekken voeren. Omdat de instrumenten uitgaan van genres en die genres in principe niet gebonden zijn aan een specifieke taal, zijn de instrumenten ook geschikt om in te zetten in de meertalige context zoals Friesland die kent, bijvoorbeeld in het kader van het project Inspirerend Meertalig. In deze inleiding zullen we allereerst kort stil staan bij de ontstaansgeschiedenis van het instrumentarium en vervolgens een overzicht van het zelfevaluatie-instrumentarium geven, met toelichting op de aard van het materiaal.

1.1 Ontstaansgeschiedenis

Om leerkrachten te ondersteunen bij het volgen van de Nederlandse mondelinge en schriftelijke taalontwikkeling van hun leerlingen is in een eerder project van het Lectoraat Taalgebruik & Leren van de NHL Hogeschool en het voormalige Expertisecentrum taal, onderwijs en communicatie van de Rijksuniversiteit Groningen een reeks instrumenten ontwikkeld om de mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid Nederlands van kinderen in de middenbouw en bovenbouw van het basisonderwijs op een reeks genres te volgen (Berenst, Faasse, Linthorst & Pulles 2013). De instrumenten bleken goed bruikbaar in de praktijk en daarom zijn deze instrumenten en de manier waarop ze ontwikkeld zijn uitgangspunt geweest voor het ontwikkelen van een observatie-instrument voor het vak Fries. In de jaren 2011-2013 zijn er elf observatie-instrumenten ontwikkeld voor de Nederlandstalige schriftelijke en mondelinge taalvaardigheid voor de midden- en bovenbouw van de basisschool, gekoppeld aan de referentieniveaus van het Referentiekader Taal (Meijerink 2009). Om tot goede en bruikbare observatie-instrumenten te

komen is bij het ontwerpen gebruik gemaakt van de *Prominent Feature Analysis* (PFA) (Swain, Graves & Morse 2010). Deze analyse is erop gericht dat professionals (i.c. leerkrachten) systematisch in kaart brengen welke kenmerken opvallend zijn (in positieve of in negatieve zin) in de uitvoering van bepaalde taaltaken, die genre-gebonden zijn. Zie voor meer informatie over deze werkwijze eventueel de artikelen van Linthorst, Pulles & Faasse (2013) en Pulles, Faasse & Singelsma (2017).

In de jaren 2014 –2016 zijn deze instrumenten aangepast zodat ze ingezet kunnen worden bij het volgen van de mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid in het Fries. Ook zijn er op basis van Friestalig mondeling en schriftelijk taalgebruik nieuwe instrumenten ontwikkeld voor de onderbouw van het basisonderwijs en voor de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Waar mogelijk is bij Friese instrumenten een relatie gelegd tussen de te observeren kenmerken en de beheersingsniveaus zoals die beschreven zijn in het Referinsjeramt Frysk (Meestringa & Oosterloo 2016).

In een derde traject (2018-2019) zijn de instrumenten die ontwikkeld waren voor de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs omgevormd tot zelfevaluatie-instrumenten voor leerlingen, omdat uit eerdere ervaringen met de instrumenten al bleek dat ook leerlingen zelf baat kunnen hebben bij dit type observatie-instrumenten om zicht te krijgen op hun eigen ontwikkeling in de mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden (Pulles & Herder, 2019). Door leerlingen zelf hun productieve taalproducten (teksten, presentaties en gesprekken) te laten evalueren, wordt inzicht in het eigen leerproces en het eigenaarschap versterkt. De ontwikkeling heeft in vier fasen plaatsgevonden. Allereerst werden de bestaande instrumenten herschreven in leerlingentaal, waarbij soms ook keuzes werden gemaakt om kenmerken weg te laten of samen te voegen (omdat ze te moeilijk waren voor zelfevaluatie). Deze eerste versies zijn vervolgens voorgelegd aan twee leerkrachten en op basis van hun feedback zijn testversies ontwikkeld. Op een drietal basisscholen zijn de instrumenten vervolgens uitgetest door leerlingen, waarbij elke school met drie genres aan de slag ging. Analyse van de ingevulde formulieren en de resultaten uit een online vragenlijst voor de leerkrachten, gericht op inhoud en opzet van de instrumenten en op praktische aspecten van de uitvoering, hebben geleid tot bijstelling van de instrumenten.

1.2 Aard van het zelfevaluatie-instrumentarium

Het in beeld brengen en volgen van de mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid is ingewikkeld en tijdrovend wanneer leerkrachten niet beschikken over een gedegen en goed bruikbaar hulpmiddel. Met dit observatie-instrumentarium wordt het voor leerkrachten eenvoudiger om op

een eenduidige manier de voortgang van hun leerlingen in beeld te brengen op verschillende relevante aspecten van presenteren, gesprekken voeren en schrijven.

De meest voor de hand liggende methode om de ontwikkeling van kinderen wat betreft hun productieve taalgebruik te volgen, is observatie van dat taalgedrag zelf, in de context waarin dat taalgedrag plaatsvindt (Wilkinson & Silliman 1990). Die observaties moeten dan betrekking hebben op de relevante eenheden van taalgebruik, die we dus als *genres* karakteriseren. Als het om beoordelingen gaat, zien we dan vaak dat er 'holistisch' wordt beoordeeld: de 'kwaliteit' van de gehele tekst of mondelinge taalactiviteit wordt dan in één keer getypeerd. Willen we echter leerkrachten helpen om adequate feedback op leerlingen te geven, dan is een *beschrijvende* en dus *analytische* manier van in beeld brengen voor de hand liggend. Wij spreken daarom over 'observatie-instrumenten' waarmee de ontwikkeling van kinderen, wat betreft hun concrete taalgebruik, gevolgd kan worden, en waarin zoveel mogelijk is afgezien van evaluatieve termen. Tegelijkertijd kan dat niet helemaal, omdat die ontwikkeling steeds ook een beoogd eindpunt heeft, namelijk dat wat volwassen en geschoolde taalgebruikers doen. Dat wordt zichtbaar in de ontwikkelingslijnen die met de afzonderlijke observatiecategorieën zijn verbonden.

Met dit instrumentarium kunnen leerlingen gevolgd worden op weg naar de 'complete' beheersing van een genre, in een meertalige situatie waar Nederlands en Fries (en eventueel Engels) naast elkaar gebruikt worden in het onderwijs. Er zijn zowel instrumenten voor de leerkracht die zicht wil krijgen op de ontwikkeling van leerlingen als instrumenten voor leerlingen, die ingezet kunnen worden in het leerproces. Voor de observatie-instrumenten voor leerkrachten verwijzen we naar de website van het Lectoraat Taalgebruik & Leren: <https://interactieindeklas.com/>.

1.3 Overzicht instrumenten

Het instrumentarium voor zelfevaluatie van taalprestaties bevat 4 instrumenten voor het onderdeel Spreken (mondelinge monoloog), 3 voor gesprekstaken en 5 voor schriftelijke genres. In tabel 1 staat een overzicht.

Tabel 1: Overzicht van instrumenten

Spreken	Betoog
	Boekbespreking
	Instructie
	Presentatie
Gesprekken	Discussie
	Interview
	Overleg
Schrijven	Brief met verzoek om informatie
	Nieuwsbericht
	Verslag
	Instructie
	Recensie

1.4 Plaats in het onderwijsprogramma

De zelfevaluatie-instrumenten zijn methodeonafhankelijk en kunnen in principe in elk onderwijsprogramma worden ingezet als instrumenten voor *formatieve evaluatie*. Ze functioneren als ondersteuning bij het leren van leerlingen, omdat ze leerlingen helpen inzicht te krijgen in hun eigen ontwikkeling. Voor scholen die werken met een (digitaal) portfolio, kunnen de zelfevaluatie-instrumenten van toegevoegde waarde zijn als ze bijvoorbeeld samen met het leerlingproduct worden opgenomen in het portfolio. Daarnaast geeft het leerkrachten handvatten voor het onderwijs in mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden, omdat de (ingevulde) instrumenten zicht geven op waar leerlingen zich nog kunnen verbeteren.

2 Werkwijze

2.1 Introductie

Het evalueren van de eigen vaardigheid in spreken, gesprekken voeren en schrijven, is een vaardigheid op zich. Leerlingen zullen hiermee moeten oefenen en hierin begeleid moeten worden. Deze handreiking biedt suggesties om het instrumentarium op een verantwoorde wijze in te zetten in de midden- en bovenbouw van het primair onderwijs.

Introductie voor leerlingen

Voordat leerlingen daadwerkelijk met het instrumentarium aan de slag gaan, is het allereerst belangrijk om de leerlingen te oriënteren op de waarde van het instrument voor hun eigen leerproces. Een goede manier is om dat te doen door middel van een klassengesprek over (taal)leren en over genres. Bespreek met de leerlingen bijvoorbeeld stellingen als:

- Ik leer ervan als ik teksten van andere kinderen lees.
- Het bekijken van een presentatie van een ander kind, helpt mij om zelf een betere presentatie te geven.
- Om een goede tekst te schrijven, is het belangrijk dat je weet hoe die tekstsoort eruit ziet (bijvoorbeeld een recept, een betoog).

Zie hoofdstuk 3 voor concrete suggesties voor de introductie van het werken met het instrument zelf.

2.2 Suggesties voor gebruik

Hoe een school de zelfevaluatie-instrumenten inzet, is afhankelijk van hoe het (taal)onderwijs is ingericht. In deze handreiking geven we daarom geen kant-en-klare methodiek, maar bieden we suggesties waarmee scholen naar eigen inzicht en eigen wens aan de slag kunnen gaan.

Inpassen in een leerlijn

De zelfevaluatie-instrumenten zijn in principe vanaf groep 5 in te zetten, zowel bij onderdelen van taal als bij bijvoorbeeld wereldoriëntatie of in projecten, waarin kinderen overleggen, schrijven en/of presenteren. Belangrijk is echter wel om als leerkracht en/of als team een keuze te maken welke instrumenten in welke groepen ingezet gaan worden en een geleidelijke opbouw te maken vanaf groep 5 naar groep 8. Sluit bij de keuzes van de genres aan bij de leerlijnen taal en wereldoriëntatie op school: wanneer leerlingen bijvoorbeeld voor een werkstuk (schriftelijk genre verslag) een e-mail schrijven om

informatie op te vragen (schriftelijk genre e-mail/brief), ligt het voor de hand om met deze instrumenten aan de slag te gaan.

Koppeling mondeling en schriftelijke taalvaardigheid: genredidactiek

Voor enkele genres zijn instrumenten beschikbaar voor zowel de mondelinge als de schriftelijke variant: instructie, betoog, boekbespreking/recensie. Deze kunnen daarom ook heel goed in combinatie met elkaar worden ingezet. Op die manier worden leerlingen zich ook bewust van overeenkomsten en verschillen tussen mondeling en schriftelijk taalgebruik. Zo zouden leerlingen bijvoorbeeld eerst een mondelinge boekbespreking kunnen geven, waarna ze een recensie schrijven over datzelfde boek. En beide genres evalueren met behulp van de betreffende zelfevaluatieformulieren, waarbij dan ook de overeenkomsten en verschillen tussen mondeling en schriftelijk taalgebruik aan de orde kunnen komen.

Zelfevaluatie en feedback door leerkrachten

Voor alle genres zijn zowel zelfevaluatie-instrumenten voor leerlingen als observatie-instrumenten voor leerkrachten beschikbaar. Deze kunnen dus ook in aanvulling op elkaar ingezet worden. Zo zou de leerkracht bijvoorbeeld tegelijkertijd met de leerling het observatieformulier kunnen invullen. In de bespreking met de leerling kunnen vervolgens de overeenkomsten en verschillen naar voren komen. Een andere mogelijkheid is om de instrumenten afwisselend in te zetten: de ene keer zelfevaluatie en een volgende keer observatie door de leerkracht.

Portfolio

Scholen die werken met (taal)portfolio's kunnen de ingevulde instrumenten ook laten opnemen in het portfolio van de leerlingen, als toevoeging bij de leerlingproducten.

Nieuwe genres?

De instrumenten die aangeboden zijn, zijn natuurlijk niet uitputtend: er zijn nog meer genres die leerlingen gebruiken op school. Wanneer (bovenbouw)leerlingen vaardig zijn in het gebruik van de zelfevaluatie-instrumenten (voor enkele genres), zouden ze ook uitgedaagd kunnen worden om zelf een nieuw instrument te ontwikkelen voor een nieuw genre. Te denken valt aan: een mondeling nieuwsbericht (radiob bericht), een podcast, een vlog, een (informatieve) website naar aanleiding van een onderzoekend leren-activiteit, enzovoort.

Werkwijze:

- Kies drie of vier voorbeelden van het genre (bijvoorbeeld drie verschillende vlogs).

- Bekijk het eerste voorbeeld met de klas en laat leerlingen vervolgens kenmerken benoemen. Noteer deze kenmerken op het bord. Probeer meteen een onderscheid te maken tussen kenmerken die te maken hebben met het genre en kenmerken die te maken hebben met taalgebruik.
- Bekijk een tweede voorbeeld en laat leerlingen aanvullende kenmerken benoemen. Herhaal dit met een derde filmpje.
- Bekijk en bespreek vervolgens de lijst kenmerken die dan op het bord staat met de leerlingen:
  - Welke kenmerken vinden we het belangrijkste?
  - Welke kenmerken hebben met elkaar te maken (misschien kunnen we die samenvoegen)?
  - Zijn er kenmerken die we toch niet zo belangrijk vinden?
- Op basis van de zo ontstane lijst kenmerken kan vervolgens een nieuw instrument gemaakt worden.
- Leerlingen maken zelf een vlog, en houden daarbij rekening met de kenmerken. Het instrument gebruiken ze om hun eigen vlogs te evalueren.

2.3 Het invullen van het instrument

De afzonderlijke instrumenten kennen een vaste opbouw. De eerste items gaan over algemene genrekenmerken, het tweede deel over genrekenmerken van het taalgebruik. Het invullen van het instrument gebeurt door het zetten van een kruisje, een bolletje of een streepje op de gekozen plaats, zie afbeelding 1. Elk instrument eindigt met het formuleren van een sterk punt, een tip voor de volgende keer dat een leerling in het betreffende genre een taak uitvoert en tot slot een aandachtspunt voor een volgende taak (los van het genre), specifiek voor taalgebruik, mondeling of schriftelijk: *‘De volgende keer dat ik een tekst schrijf, dan ga ik in mijn taalgebruik beter letten op: ...’*.

Afbeelding 1 - Voorbeeld van een ingevuld formulier

ZELFEVALUATIE MONDELING BETOOG		Hoe heb ik het gedaan?
Naam: <i>Wietze</i>	Datum: <i>13 juni 2019</i>	
Onderwerp van mijn betoog: <i>meer groen op het schoolplein</i>	Taal waarin ik het betoog heb gegeven: <i>Fries</i>	

GENRE-KENMERKEN - Was mijn betoog een echt betoog?

☹️	✗	☺️	☺️
1	Ik heb de stelling niet genoemd.		Ik heb de stelling duidelijk genoemd.
2	Ik heb mijn standpunt niet genoemd.	✗	Ik heb mijn standpunt duidelijk genoemd.
3	Mijn betoog had geen inleiding en geen slot.	✗	Mijn betoog had een duidelijke inleiding en een duidelijk slot.
4	Ik noemde geen enkel argument.		Ik noemde meerdere argumenten.
5	Ik gaf geen uitleg of voorbeelden bij mijn argumenten.	✗	Ik gaf uitleg en/of voorbeelden bij mijn argumenten.
6	Niet alle argumenten ondersteunden mijn standpunt.	✗	Al mijn argumenten ondersteunden mijn standpunt.

Lectoraat Taalgebruik en Leren - NHL Stenden Hogeschool - 2019

3 Instructiemateriaal

In dit hoofdstuk staan instructies en werkvormen om leerlingen vertrouwd te maken met het instrumentarium. Dat gebeurt aan de hand van bestaande teksten van andere leerlingen (verzameld in het SLOA-project, 2011-2013). Paragraaf 3.1 biedt materiaal om te oefenen met het zelfevaluatie-instrument voor schrijftaken, aan de hand van verschillende genres. In paragraaf 3.2 zijn suggesties te vinden om te oefenen met een zelfevaluatieformulier voor een mondelinge taak.

3.1 Oefenen met een instructie (schrijftaak)

Om leerlingen vertrouwd te maken met de zelfevaluatieformulieren voor schrijfproducten, staat hieronder een opdracht aan de hand van het genre instructie. In **bijlage 1** staat het zelfevaluatieformulier en in **bijlage 2** staan vier verschillende instructies van leerlingen. Twee teksten zijn handgeschreven, twee teksten zijn getypt. De onderwerpen zijn: (1) PowerPoint, (2) Besturing van een Giant, (3) Bal tekenen, (4) Warme chocomel. De laatste tekst is hieronder ter illustratie weergegeven.

Figuur 2. Voorbeeld instructie

Warme Chocodemelk

Je pakt een soort pan. Je doet er chocolademelk in. Je gaat roeren, maar niet al te lang. Je moet ongeveer 10 minuten roeren. Als je dat hebt gedaan pak je beker daar doe je het in, als je dat hebt gedaan pak je wat slagroom en doe je het erop ☺

Ingrediënten:

- Beker.
- pannetje.
- slagroom.
- Chocodemelk.
- vanuist.

De opdracht kan worden toegepast bij één van de teksten naar keuze. Uiteraard is het mogelijk om meerdere oefenmomenten in te plannen, waarbij

verschillende teksten benut kunnen worden. Ook is het mogelijk om de vier instructies te verdelen over de duo's.

Vorbereiding

Laat leerlingen in duo's werken en zorg er voor dat elk duo beschikt over:

- een kopie van het tekstmateriaal: een instructie;
- het zelfevaluatie-instrument voor een instructie.

Zie bijlagen 1 en 2.

Figuur 3. Fragment zelfevaluatieformulier

ZELFEVALUATIE SCHRIFTELIJKE INSTRUCTIE		Hoe heb ik het gedaan?
Naam:	Datum:	
Onderwerp instructie:	Taal waarin ik de instructie heb geschreven:	

GENRE		- Is mijn instructie een echte instructie?
		
1	Ik heb geen titel of een onduidelijke titel.	Ik heb een duidelijke titel die informatie geeft over de inhoud.
2	Ik heb het doel niet genoemd.	Ik heb het doel genoemd.
3	Ik heb de spullen die de lezer nodig heeft niet genoemd.	Ik noem alle spullen die de lezer nodig heeft.
4	Ik noem niet alle belangrijke stappen van de handeling.	Ik noem alle belangrijke stappen van de handeling.
5	De stappen die de lezer moet zetten, staan niet in de goede volgorde.	Ik noem alle stappen in de juiste volgorde.
6	In de instructie staat informatie die de lezer niet nodig heeft.	In de instructie staat alleen informatie die nodig is.

Introductie van het zelfevaluatieformulier

- Laat het formulier zien (op het digibord) en leg uit dat leerlingen aan de hand van dit formulier kunnen bekijken of een zelfgeschreven instructie een echte instructie is. Om te oefenen, gaan de leerlingen eerst naar een tekst kijken die een ander kind al eens geschreven heeft.
- Houd een kort gesprek over het genre: *wat is een instructie? Hoe herken je een instructie? Wat is een voorbeeld van een instructie? (In de bovenbouw:*

zie je ook bepaald taalgebruik in een instructie?). Bespreek eventueel instructies die leerlingen zelf op een eerder moment hebben geschreven.

- Deel het zelfevaluatieformulier uit.

Het instrument verkennen

- Laat leerlingen in duo's naar het instrument kijken aan de hand van deze vragen: (1) Begrijp je alle onderdelen? (2) Bespreek met elkaar: waar gaan we straks op letten? Verduidelijk zo nodig onderdelen van het instrument.
- Bespreek de opbouw en belangrijkste kenmerken van het formulier:
  - het gaat om kenmerken van het genre (de instructie)
  - het gaat om kenmerken van taalgebruik van dit genre
  - het gaat er om dat je na afloop weet wat je een volgende keer weer verder kunt verbeteren.
- Laat zien hoe het instrument moet worden ingevuld: door een streepje/bolletje te zetten op de lijn boven de uitspraken.
- Deel nu de tekst (instructie) uit.

Het instrument gebruiken

- Geef de leerlingen de tekst en de volgende instructie: lees samen de tekst goed door.
- Geef dan de opdracht het instrument samen in te vullen. Bepaal voor elk onderdeel samen waar het streepje/bolletje moet komen; zorg dat je het met elkaar eens bent. Let op: de laatste vraag hoeven de kinderen niet in te vullen.

Terugblik

- Elk duo vergelijkt het ingevulde instrument met een ander duo (dat dezelfde tekst heeft bekeken): *Staan de streepjes/bolletjes ongeveer op dezelfde plek? Welke zijn anders?*
Probeer aan elkaar uit te leggen hoe jullie tot die plek gekomen zijn.
- Bespreek dan klassikaal:
  - Hoe is het samen invullen gegaan? (Wat was lastig? Wat ging goed?)
  - Hadden de duo's de instructie op dezelfde manier geëvalueerd?
  - Welke tip zouden de leerlingen de schrijver van deze instructie mee geven?

Wanneer duo's met verschillende teksten hebben gewerkt, kan de les worden afgesloten met een gesprek over overeenkomsten en verschillen tussen de teksten. Ook kan worden besproken wat de beste instructie is en waarom dat zo is. Laat in dat geval een duo vertellen over één van de vier instructies en presenteer de tekst op dat moment zo mogelijk op het digibord. Stimuleer de keuze van een gezamenlijke winnaar.

3.2 Oefenen met een ZE-formulier voor mondelinge taken

Op de manier zoals beschreven in paragraaf 3.1 kunt u ook met de leerlingen oefenen met een zelfevaluatieformulier voor een spreek- of gesprekstaak. Hieronder staan suggesties voor enkele genres.

Een instructie

Het oefenen met het invullen van het zelfevaluatieformulier voor instructie kan geoefend worden aan de hand van een of enkele filmpjes op YouTube.

Vorbereiding:

Zoek op YouTube een of twee verschillende korte instructies (bijvoorbeeld een recept, een vouwinstructie, tandenpoetsen, een goocheltruc, enz.). Zorg ervoor dat de instructies verschillen op enkele kenmerken zoals beschreven in het instrument.

Uitvoering in de klas:

- Bekijk het eerste filmpje met de hele klas.
- Laat vervolgens de leerlingen in duo's het instrument invullen. Ze moeten met elkaar overleggen en het eens worden over waar ze een kruisje op de lijn zetten bij de kenmerken.
- Herhaal dit met het tweede filmpje.
- Bespreek vervolgens met de klas of ze verschillen zagen tussen de filmpjes en op welke kenmerken de grootste verschillen waren.

Een korte discussie

Het oefenen van een discussie kan gedaan worden door de kinderen eenvoudige, korte discussies te laten voeren in kleine groepjes (van drie kinderen), waarbij dan steeds een groepje een discussie voert en een of twee andere groepjes observeren.

Vorbereiding

Bedenk van te voren prikkelende discussievragen, bijvoorbeeld naar aanleiding van een thema dat in de klas of in het Jeugdjournaal aan de orde is. De website van het Jeugdjournaal bevat bijvoorbeeld stellingen en vragen die geschikt zouden kunnen zijn. Te denken valt ook aan het 'theezakjes-idee': maak kleine kaartjes met daarop een vraag of stelling.

Uitvoering in de klas:

- Laat de kinderen zich voorbereiden op de discussie door ze van te voren de vraag of stelling te geven (of ze met een groepje te laten

kiezen uit de kaartjes met vragen/stellingen). Geef de kinderen tijd om na te denken over hun mening, en voorbeelden, uitleg en/of argumenten te bedenken bij hun mening (standpunt).

- Bespreek aan de hand van het instrument enkele belangrijke begrippen (zoals mening, argument, voorstel).
- Organiseer de les zo dat de groepjes rouleren: een groepje voert de discussie en een of twee andere groepjes observeren (of een groepje discussieert en de rest van de klas observeert). Laat de leerlingen korte discussies voeren: maximaal vijf minuten. De observanten vullen eerst voor zichzelf het instrument in, en vervolgens vergelijken ze in hun groepje hun observaties: waar zijn overeenkomsten en verschillen? Kunnen ze het eens worden?
- Bespreek vervolgens met de klas de observaties: wat was makkelijk te observeren en wat was moeilijker te observeren?
- Doe dit een paar keer, zodat de kinderen verschillende discussies observeren en bespreek ook de verschillen en overeenkomsten tussen de discussies.

4 Bronnen

Berenst, J., S. Faasse, R. Linthorst & M. Pulles (2013). *Observeren van presentaties, gesprekken en geschreven teksten in midden- en bovenbouw. 11 observatie-instrumenten om mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid in beeld te brengen*. Lectoraat Taalgebruik & Leren, NHL/ Expertisecentrum taal, onderwijs en communicatie, RUG, Leeuwarden/ Groningen.

Kirschner, P. A. (2017). *Het Voorbereiden van Leerlingen op (Nog) Niet Bestaande Banen*. Heerlen: Open Universiteit

Lieskamp, M. (2017). *Toekomstbehendig onderwijs? Het belang van eigenaarschap voor het eigen leerproces van leerlingen*. In: Direct. September 2017 (pp.24-27)

Linthorst, R., M. Pulles & S. Faasse (2013). Observeren en volgen van mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden. *Tijdschrift Taal*, jrg. 4, nr. 7, p. 6-11.

Meestringa, T. & A. Oosterloo (2015). *Referinsjeramt Frysk*. Leeuwarden: Afûk.

Meijerink, H.P. e.a. (2009). *Referentiekader taal en rekenen*. Enschede: SLO.

Pulles, M., S. Faasse & J. Singelsma (2017). Ontwikkeling van een observatie-instrumentarium voor mondelinge en schriftelijke taalvaardigheden. In: R. Jonkman (red.). *Wêr hast it wei? Evaluaasjesysteem Frysk (Grip-project 2014-2016)*. NHL Hogeschool: Leeuwarden, p.37-48.

Pulles, M. & A. Herder (2019). Observeren en (zelf)evalueren van mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid. In: Jonkman, R. & A. Riemersma (red.) *Rispje en Siedzje*. NHL Stenden Hogeschool: Leeuwarden, p. 115-121.

Swain, S.S., R.L. Graves & D.T. Morse (2010), Prominent feature analysis: What it means for the classroom. *English Journal* 99-4: 84-89.

Wilkinson, L.C. & E.R. Silliman (1990). Sociolinguistic Analysis: Nonformal Assessment of Children's Language and Literacy Skills. *Linguistics and Education* 2, p.109-125.

5 Bijlagen

5.1 Zelfevaluatieformulier Instructie schrijven

Naam:	Datum:
Onderwerp instructie:	Taal waarin ik de instructie heb geschreven:

GENRE

- Is mijn instructie een echte instructie?

1 Ik heb geen titel of een onduidelijke titel.

Ik heb een duidelijke titel die informatie geeft over de inhoud.

2 Ik heb het doel niet genoemd.

Ik heb het doel genoemd.

3 Ik heb de spullen die de lezer nodig heeft niet genoemd.

Ik noem alle spullen die de lezer nodig heeft.

4 Ik noem niet alle belangrijke stappen van de handeling.

Ik noem alle belangrijke stappen van de handeling.

5 De stappen die de lezer moet zetten, staan niet in de goede volgorde.

Ik noem alle stappen in de juiste volgorde.

6 In de instructie staat informatie die de lezer niet nodig heeft.

In de instructie staat alleen informatie die nodig is.

7 De lay-out helpt de lezer niet bij het volgen van de instructie.

De lay-out van mijn tekst helpt bij het volgen van de stappen.

TAALGEBRUIK

- Past mijn taalgebruik bij een instructie?

1 Mijn taalgebruik (woordkeuze, zinsbouw) past niet bij een instructie.

Mijn taalgebruik (woordkeuze, zinsbouw) past bij een instructie.

2 Mijn taalgebruik past niet bij de lezers van deze instructie.

Mijn taalgebruik past bij de lezers van deze instructie.

---

3 Verbanden, bijvoorbeeld een volgorde, zijn niet duidelijk gemaakt. Ik maak verbanden, zoals een volgorde, duidelijk door signaalwoorden.

---

5 Veel zinnen in mijn tekst lopen niet goed. Alle zinnen in mijn tekst lopen goed.

? 6 Mijn tekst bevat spelfouten. Alle woorden in mijn tekst zijn goed gespeld.

? 7 Hoofdletters en leestekens (punten, komma's etc.) heb ik niet (goed) gebruikt. Hoofdletters en leestekens (punten, komma's etc.) heb ik goed gebruikt.

Een sterk punt van mijn instructie is:

.....

Als ik weer een **instructie** schrijf, dan ga ik beter letten op deze genrekenmerken:

.....

De volgende keer dat ik een tekst schrijf, dan ga ik in mijn **taalgebruik** beter letten op:

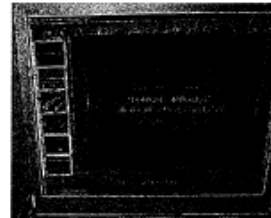
.....

5.2 Vier voorbeeldteksten instructie

Instructie 1 – PowerPoint

Ik ga jullie leren hoe je een PowerPoint maakt.

Je hebt nodig
Een computer
PowerPoint op de computer
Typ bord nodig

Wat ga je doen
Je zoekt eerst PowerPoint op.
Je denkt waar over je het wilt hebben
En je typt in wat voor titel je hebt.
Je maakt een inleiding en typen waar je over hebt.
En dan de einde.
Maar als je een andere achtergrond wilt dan mag je zelf
uitkiezen maar als je helemaal klaar ben t mag je
uitkiezen.

Instructie 2 – Besturing Giant

De Besturing van een Giant.

stap 1. Zet de sleutel in het sleutelgat.

Stap 2. Zet de hendels goed.

Stap 3. Staat alles goed?

Stap 4. Ga dan maar rijden.

Hoe bestuur je een Giant.

Stap 1. Geef gas aan het gaspedaal.

Stap 2. En goed sturen.

De hendels van een Giant.

Stap 1. De hendel moet je omhoog halen en naar beneden halen om de hendel te laten werken.

Instructie 3 – Bal tekenen

Howe teken je een stuiterende bal

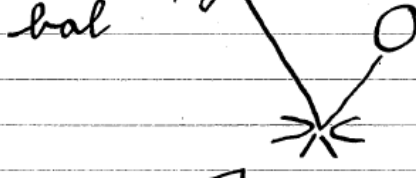
benodigheden: tekenpapier en potloden

je teken je eerst een bal.

dan teken je een ~~lijn~~ ^{streek} diagonaal onder de bal

dat dan trek je een streek diagonaal omhoog

dan teken je kleine streepjes onder de bal

Instructie 4 – Warme chocomel

Warme Chocodemelk

Je pakt een soort pan. Je doet er chocolademelk in. Je gaat roeren, maar niet al te lang. Je moet ongeveer 10 minuten roeren. Als je dat hebt gedaan pak je beker daar doe je het in, als je dat hebt gedaan pak je wat slagroom en doe je het erop ☺

Ingrediënten:

Beker.

pannetje.

slagroom.

Chocolademelk.

vanuist.

NHL
STENDEN

hogeschool